

Bernadette Kester & Nel Ruigrok*

Studenten Journalistiek in Nederland: profiel, motieven en rolpercepties**

Inleiding

Sinds een aantal jaren bestaat internationaal een groeiende wetenschappelijke belangstelling voor journalistiekstudenten. In Nederland echter is deze groep nog niet eerder onderwerp van onderzoek geweest. Juist het huidige tijdsbestek maakt onderzoek naar degenen die in Nederland het journalistieke métier ambiëren interessant en relevant. In de journalistiek vinden, mede door de digitalisering en marktwerking, allerlei veranderingen plaats, die ook gevolgen hebben voor de positie van journalisten. Door krimpende redacties en een groeiend aantal freelancers is hun bestaan aanmerkelijk onzekerder geworden (Cohen, 2015). Desondanks is het aantal jongeren dat zich jaarlijks bij de journalistiekopleidingen aanmeldt, nog steeds aanzienlijk. Het journalistiekonderwijs zelf is bovendien in de afgelopen decennia sterk verwetenschappelijkt. Deze internationale trend brachten Splichal en Sparks, pioniers in het onderzoek naar journalistiekstudenten, ertoe om in dit verband de term *graduati-zation* te munten (1994, p. 114).

Deze graduatization is ook terug te zien in de verschillende journalistiekopleidingen. Het hbo-onderwijs is vooral op de praktijk gericht, terwijl de later opgerichte (meestal eenjarige) universitaire masteropleidingen Journalistiek meer theoretisch en onderzoeksgeoriënteerd zijn, met in een aantal gevallen praktijkgerichte modules en/of stages.¹ De postacademische opleiding is een mengeling van praktijk en theorie; deze was verbonden aan een universiteit (Erasmus Universiteit Rotterdam).²

* Dr. Bernadette Kester is Senior Assistent Professor aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Erasmus Research Centre for Media Communication and Culture (ERMeCC). Contactgegevens: Burg. Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam - Kamer M8-11 (Van der Goot gebouw). Tel.: +31(0)611515344, e-mail: kester@eshcc.eur.nl.

Dr. Nel Ruigrok is Senior Lecturer bij Erasmus Universiteit Rotterdam, Erasmus Research Centre for Media Communications and Culture (ERMeCC). Contactgegevens: Brouwersgracht 935, 1015 GK Amsterdam. Tel.: +31(0)627588586, e-mail: nelruigrok@nieuwsmonitor.org.

** Met speciale dank aan alle docenten van de journalistieke hbo- en Masteropleidingen (inclusief de postacademische) die ons toegang en tijd gaven om surveys onder hun studenten af te nemen; Isabel Awad zijn we meer dan erkentelijk voor haar coördinerende en kritische lezersrol; Liesbeth Hermans, Nico Drok en Folker Hanusch bedanken we voor de stimulerende gesprekken tijdens dit onderzoek.

De tweedeling én verwetenschappelijking van het Nederlandse journalistiekonderwijs zijn het resultaat van een gestage ontwikkeling die eind jaren zestig van de twintigste eeuw inzette (Meerbach, 2009, p. 169-170). Journalistiek is in Nederland een vrij beroep waarvoor geen gespecialiseerde opleiding vereist is. Veel journalisten leerden het vak dan ook vooral *on the job*. In 2010 had 58,6% van de journalisten geen opleiding tot journalist gevolgd (voor een internationale vergelijking zie Willnat, Weaver & Choi, 2013), terwijl 32,7% een hbo-opleiding, 3,1% een universitaire en 4,7% een postacademische journalistiekopleiding achter de rug had (Hermans, Vergeer & Pleijter, 2011, p. 12). Pas bij de jongere generatie zien we ook in Nederland een toenemend aantal journalisten dat aan de universiteit tot journalist is opgeleid (Hermans, 2013, p. 8). In 2018 zijn er in Nederland vier hbo-, zes master- en één postacademische opleiding, waar (volgens de stand van zaken in 2015) ruim 3000 studenten een professionele journalistiekopleiding volgen.

Wat we weten van journalistiekstudenten op basis van internationaal onderzoek is dat de meerderheid vrouw is, hun politieke oriëntatie links van het midden ligt, de eigen nieuwsconsumptie grotendeels via sociale media plaatsvindt, schrijfplezier en maatschappelijke betrokkenheid de belangrijkste motieven zijn om journalist te worden, en zij zich het liefst in de rol van een *citizen oriented*- of onderzoeksjournalist zien (Mellado et al., 2012; Hovden, 2014; Lamark, 2016; Hanusch & Mellado, 2014; Hopmann, Elmelund-Praestekaer & Levinsen, 2010; Andersson, 2016; Tandoc, 2014; Hovden, Nygren & Zilliacus-Tikkanen, 2016; Hanusch et al., 2015).

Hoewel in andere landen het onderscheid tussen beroepsonderwijs (*vocational/technical*) en wetenschappelijk journalistiekonderwijs ook voorkomt, wordt dit onderscheid in internationaal onderzoek naar journalistiekstudenten, voor zover wij weten, niet gemaakt. Het verschil tussen grofweg theorie- en praktijkgeoriënteerde opleidingen speelt mogelijk wel een rol, zowel in de motivatie om aan een opleiding te beginnen als in de ideeën van studenten over de rol die zij als journalisten willen vervullen (rolperceptie). Om die reden betrekken wij juist het verschil tussen hbo- en wo-journalistiekstudenten in ons onderzoek. Onze onderzoeksvraag luidt dan ook:

In hoeverre wijken de motivaties en rolopvattingen van Nederlandse hbo- en wo-journalistiekstudenten af van internationale journalistiekstudenten en journalistieke professionals?

Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van een surveyonderzoek dat we in 2014-2015 onder studenten van alle Nederlandse journalistieke opleidingen hebben uitgezet. Behalve dat we in ons onderzoek hebben gekeken naar enkele kenmerken van de gemiddelde journalistiekstudent, concentreerden we ons vooral op de motivaties en rolopvattingen van deze studenten. Voor zowel docenten Journalistiek in hbo- en (post)universitair onderwijs als voor de journalistiek zelf levert dit onderzoek interessante informatie op.

Veranderingen in het journalistieke ecosysteem

Wie tegenwoordig een journalistieke carrière begint, komt terecht in een beroepsveld waar de laatste decennia ingrijpende veranderingen plaatsvonden in de productie, verspreiding en consumptie van journalistieke inhoud, althans dat is het dominante discours binnen de (westerse) journalistiekstudies (Ryfe, 2018, p. 131). Over de oorzaken en effecten van die veranderingen en hoe deze in verschillende contexten plaatsvinden, bestaat binnen datzelfde discours geen consensus. Dat het internet en de introductie van digitale technologieën belangrijke factoren zijn in het proces van verandering, neemt niet weg dat deze niet los staan van de actoren die deze technologieën gebruiken en vormgeven: journalisten, nieuwsorganisaties en burgers/consumenten (Dickinson, Matthews & Saltzis, 2013; vgl. Witschge, 2013; Tameling, 2015). Bovendien bewegen deze actoren zich in een sterk gemediatiseerde samenleving (met bijvoorbeeld een grote rol voor branding en pr), waarin de vrije markt domineert en burgers vooral als consumenten worden gezien (Ryfe, 2018, p. 137; Verčič & Tkalac Verčič, 2015; Van Dijck, Poell & De Waal 2016). Ondanks de turbulentie onderstrepen we dat naast veranderende journalistieke praktijken een aantal kerntaken van de journalistiek onveranderd zijn, zoals het selecteren en verspreiden van informatie in bepaalde narratieve vormen, zoals de *'inverted pyramid'* (Ryfe, 2018, p. 131-132).

Internationaal onderzoek naar journalistiekstudenten

In verschillende landen zijn journalistiekstudenten ondervraagd over hun verwachtingen en motivaties wat betreft het journalistieke vak. Deze studies uit onder andere Australië, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en de Scandinavische landen laten aan de ene kant overeenkomsten zien, maar ook duidelijke verschillen. Een aantal voor ons onderzoek relevante aspecten lichten we hieronder nader toe.

Gender

Over de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke journalistiekstudenten kunnen we kort zijn. In al het internationale onderzoek blijkt het percentage vrouwelijke journalistiekstudenten hoger dan het percentage mannen. Dit kwam al naar voren in het pioniersonderzoek van Splichal en Sparks (1994), maar blijkt ook uit recenter en eveneens grootschalig en comparatief onderzoek, zoals dat van Hanusch et al. (2015) en Hovden et al. (2016). We verwachten daarom dat dit ook het geval is in Nederland.

Politieke voorkeur

De generatie Nederlandse studenten die recentelijk met hun opleiding Journalistiek begonnen of deze kort geleden afrondden, behoren tot een generatie die deel uitmaakt van een samenleving waarin politiek links georiënteerde waarden niet langer het maatschappelijk gemedieerde debat domineren. In de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw daarentegen was ondanks de ook toen bestaande links-rechts-polarisatie sprake van een linkse consensus (Hellema, 2012). Journalisten waren bij

uitstek de luizen in de pels, de criticasters van het establishment en politiek relatief links georiënteerd. Dat de wat oudere generatie professionele journalisten ook naar links tenderen, blijkt uit diverse onderzoeken naar de politieke voorkeur van journalisten. Hermans, Vergeer en Pleijter tonen in hun onderzoek naar Nederlandse journalisten dat de overgrote meerderheid zich, tien jaar geleden althans, links van het midden ophoudt (2011, p. 12).

De vraag is wat de politieke oriëntatie is van de nieuwe generatie journalistiekstudenten. Zijn zij eveneens links (van het midden) georiënteerd of zijn ze in een veranderd politiek landschap opgeschoven naar de rechterzijde? Onderzoek van eind jaren tachtig van de twintigste eeuw laat zien dat in een aantal grote westerse landen (Duitsland, Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Australië en Canada) de gemiddelde journalistiekstudent zich links van het midden (*left of centre*) positioneert (Donsbach, 1990), terwijl in recenter internationaal comparatief onderzoek de studenten zich als centrum links (*centre left*) afficheren (Splichal & Sparks, 1994; Bjørnsen, Hovden & Ottosen, 2007; Sanders, Hanna, Berganza & Sánchez Aranda, 2008; Hopmann et al., 2010). In Deens onderzoek neigen de studenten *enigszins* naar links (Hopmann, et al. 2010). Deze nuances laten onverlet dat de politieke oriëntatie hoofdzakelijk aan de linkerzijde ligt.

In geen van de aangehaalde onderzoeken is specifiek gekeken naar verschillen in politieke voorkeur van mannelijke en vrouwelijke studenten. Wel is geanalyseerd in hoeverre mannen en vrouwen voor de studie Journalistiek kozen vanuit een politieke motivatie, zoals bijvoorbeeld machtsmisbruik aan de kaak stellen, onrecht bestrijden, politiek beïnvloeden en deelnemen aan het publieke debat (Hopmann et al., 2010, p. 667). Vrouwen bleken in deze zin sterker politiek gemotiveerd te zijn dan mannen. Zij verschillen echter in het type politieke motivatie, dat wil zeggen dat vrouwelijke studenten meer neigen naar de 'softere' en '*participatory*' benaderingen van politiek zoals het opkomen voor de zwakkeren in de samenleving, terwijl mannelijke studenten meer door directe macht worden gemotiveerd (Hopmann et al., 2010, p. 668; Bjørnsen et al., 2007, p. 396-397; Sanders et al., 2008, p. 352). Het blijft speculeren, maar dit motivatieverschil zou erop kunnen duiden dat vrouwen linkser georiënteerd zijn dan mannen.

Journalist worden of niet?

Na het eerder geschetste beeld over de turbulentie binnen de journalistiek, dringt de vraag zich op wat jonge mensen beweegt om journalist te willen worden en daarmee te kiezen voor een afwisselend, maar ook onzeker en stressvol bestaan. Bovendien, zoals Mensing opmerkt, '*students now need to develop a different set of skills to deal with information abundance, network distribution, intense competition and a communication process that is interactive, asynchronous and nearly free*' (2010, p. 515; vgl. Drok, 2013).

Overigens, lang niet alle studenten die een opleiding Journalistiek kiezen, doen dit vanuit de motivatie journalist te worden, zo blijkt uit internationaal onderzoek. In Scandinavisch en Brits onderzoek gaf 25% van de journalistiekstudenten aan nog niet zeker te weten of zij ook daadwerkelijk journalist wilden worden (Hovden & Ottosen, 2016, p. 61; Hanna & Sanders 2012, p. 147; vgl. Bjørnsen & Knudsen, 2016, p. 216) en uit onderzoek onder Noord- en Oost-Europese journalistiekstudenten bleek zelfs 35% hier niet zeker van te zijn (Nygren & Stigbrand, 2014, p. 848). Het kan zijn dat sommige studenten meer belangstelling hebben voor een functie in de public relations-sector of in voorlichting of marketing (Hanusch et al., 2015).

Nieuwsconsumptie

Journalistiekstudenten die gemiddeld de leeftijd hebben van 22 jaar behoren tot de generatie die zijn opgegroeid in een grotendeels digitale mediaomgeving, zij zijn zogenoemde *digital natives*. Hun mediaconsumptiepatroon kan worden beschouwd als een eerste vorm van (journalistieke) socialisatie of presocialisatie (met hun opleiding als tweede en de werkomgeving als derde) (Tandoc, 2014; Deuze, 2004).

Onderzoek uitgevoerd onder Amerikaanse journalistiekstudenten wijst uit dat respectievelijk Facebook, Twitter, nieuwswebsites en YouTube tot de belangrijkste kanalen van nieuwsconsumptie behoren (Tandoc, 2014, p. 262). Ook in de Scandinavische landen prefereren studenten sociale media, maar deze voorkeur wordt direct gevolgd door het bekijken van nieuws op televisie of online (Andersson, 2016, p. 148). Een vergelijkbaar resultaat komt naar voren uit onderzoek onder Australische studenten: Facebook en nieuwswebsites zijn het meest populair en worden ook hier gevolgd door televisie (én radio) (Hanusch et al., 2015, p. 8). In het onderzoek naar Amerikaanse studenten neemt nieuwsconsumptie via televisie een aanzienlijk lagere positie in (Tandoc, 2014). Het is dan ook de vraag wat Nederlandse journalistiekstudenten in hun nieuwsconsumptie prefereren en of er een verschil waar te nemen is tussen mannen en vrouwen en hbo- en masterstudenten.

Motivatie: redenen om aan een opleiding Journalistiek te beginnen

Over de motivatie om voor een opleiding in de journalistiek te kiezen is uit internationaal onderzoek vrij veel bekend. In het onderzoek van Sparks en Splichal (1989, p. 44) onder 22 landen wereldwijd, geven de respondenten aan dat zij vooral journalist willen worden omdat ze het beroep aantrekkelijk vinden (66,2%), ze interessante mensen willen ontmoeten (48,5%) en vanwege een talent voor schrijven (45,8%). Daarna pas volgen motivaties zoals reislust (29,7%) en de mogelijkheid om de maatschappij te veranderen (19,9%) en schandalen te onthullen (19,1%). Het derde motief, talent voor schrijven, keert ook terug in een studie onder journalistiekstudenten uit vijf Scandinavische landen, maar dan als een 'zeer belangrijk' motief (43%) en onder de vergelijkbare noemer van 'schrijfplezier' (Hovden et al., 2016, p. 216). In ditzelfde onderzoek wordt schrijfplezier gevolgd door: onrecht bestrijden (35%), deelnemen aan het publieke debat (32%), en ten slotte 'mensen helpen' (22%). In onder-

zoek onder journalistiekstudenten uit Australië, Brazilië, Chili, Mexico, Zuid-Afrika, Spanje, Zwitserland en de Verenigde Staten zegt 35% van de studenten voor de journalistiek te kiezen omdat ze het beroep aantrekkelijk vinden, en 28,5% doet dit specifiek vanwege het schrijfplezier. Overeenkomstig de andere genoemde onderzoeken is ook hier 'de mogelijkheid om de maatschappij te veranderen' (11,7%) niet een belangrijke reden om de journalistiek in te gaan (Hanusch et al., 2015, p. 149-150).

Journalistieke rolpercepties

Professionals

De rolopvatting die journalisten al dan niet bewust in hun werk 'uitdragen', kan worden omschreven als '*generalized expectations which journalists believe exist in society and among different stakeholders, which they see as normatively acceptable, and which influence their behavior on the job*' (Donsbach, 2012, p. 1). Volgens deze definitie beïnvloeden de in een samenleving vigerende opvattingen over journalistiek de rolperceptie van journalisten indirect en naar we aannemen ook die van journalistiekstudenten. Lokale context, mediasysteem, technologie en bredere maatschappelijke veranderingen (denk aan de opkomst van populisme), kunnen, naast de socialiserende invloed van opleidingen en mediaconsumptie (Tandoc, 2014), allemaal bijdragen aan een bepaalde dominante rolopvatting (Splichal & Sparks, 1994; Gaunt, 1992; Fröhlich & Holtz-Bacha, 2003; Deuze, 2004, 2005). Over een langere periode beschouwd zien we dat bepaalde (klassieke) rolpercepties blijven bestaan, verder gedifferentieerd worden en dat binnen de huidige gedigitaliseerde journalistiek nieuwe rolconstructies en -percepties ontstaan (Lee-Wright & Phillips, 2012; Bakker, 2014).

Een van de meest recente, grootschalige, internationale studies naar professionele journalisten en hun rolopvatting is dat van Weaver en Willnat (2012). Zij onderscheiden zes roltypen. In volgorde van populariteit zijn dit: de snelle nieuwsvoorzieners, objectieve verslaggevers, analytische onderzoeker, waakhond van de overheid, iemand die het publiek een podium biedt en iemand die vermaak verschaft. Onder de Nederlandse journalisten die aan het onderzoeksproject van Weaver en Willnat deelnamen, waren de rol van analytische (37%) en snelle nieuwsvoorzieners (33%) het meest populair, 18% vond de waakhondfunctie heel belangrijk terwijl het bieden van vermaak het minst (8%) populair was (Weaver & Willnat, 2012, p. 537).

Studenten

Welke percepties journalistiekstudenten hebben van hun toekomstige beroep, is vooral pas het laatste decennium onderwerp van internationaal (al dan niet vergelijkend) onderzoek en levert nauwelijks een ander beeld op dan de rolopvattingen die professionals hebben (Hanusch & Mellado, 2014; Weaver et al., 2007; Coleman, Lee, Yaschur, Pavia Meader & McElroy, 2016; Hanusch, 2013; Bjørnsen et al., 2007; Sanders et al., 2008). Twee van de meest recente en grootschalige internationaal vergelijkende studies lichten we hier uit. Zo resulteerde het onderzoek van Mellado et al.

(2012), uitgevoerd in zeven landen van diverse continenten, in vier 'brede' rollen (roldimensies). In volgorde van populariteit zijn dat: de op de burger gerichte (informerende) rol (*citizen-oriented*), de consumentgerichte rol, de watchdog-rol en de loyale rol (loyaal aan de macht en status quo) (Mellado et al., 2012, p. 10). De meeste studenten in alle betrokken landen voelen niets voor de loyale rol (Mellado et al., 2012, p. 11).

Het Scandinavisch onderzoek van Hovden (2014), waaraan studenten uit vijf landen deelnamen, leverde eveneens vier roldimensies op: de interveniërende rol (deze is vergelijkbaar met de publieksfunctie, *citizen-oriented* en stimuleren van debat), de neutrale rol, de onderzoekgerichte (waakhond)rol en de recreatieve rol (lifestyle, cultuur, amusement) (Hovden, 2014, p. 651). De studenten kiezen voor een gecombineerd rolperspectief: de meesten ambiëren onderzoeksjournalistiek, de ene helft vanuit een interveniërende rol de andere vanuit een neutrale rol (Hovden, 2014). Hoewel de differentiatie in roltypen een vergelijking lastig maakt, kunnen we met enige voorzichtigheid stellen dat internationale studenten, meer dan professionals, neigen naar de onderzoeksrol, maar voor het overige – vooral wat betreft de op de burger gerichte informatievoorzienende (publieks)rol – overeenkomen met de rolperceptie van beroepsjournalisten.

Methode

Dit project staat in een langere traditie van grootschalig onderzoek naar journalistiekstudenten dat begon met Sparks en Splichal (1989) en Donsbach (1990) en dat tot op vrij recente datum voortduurt (o.a. Coleman et al., 2016; Hovden et al., 2016; Hanusch et al., 2015). In deze Nederlandse studie maakten we gebruik van een bestaande survey met 33 voor het grootste deel gesloten vragen.³ De survey is tussen oktober 2014 en april 2015 uitgezet onder de Nederlandse journalistiekopleidingen. Deelnemende scholen waren Hogeschool Utrecht, Christelijke Hogeschool Ede, Fontys Hogeschool in Tilburg, Hogeschool Windesheim in Zwolle, de masteropleidingen van: Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), Radboud Universiteit Nijmegen (RU), Rijksuniversiteit Groningen (RUG), Universiteit Leiden (UL), Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Vrije Universiteit (VU) en de PDOJ (Postacademische Deeltijd Opleiding Journalistiek aan de Erasmus Universiteit). In totaal studeerden hier in 2015 circa 3000 hbo-, 150 master- en 18 PDOJ-studenten.

Voor elke opleiding volgden we dezelfde procedure. Van elk opleidingsjaar (dus ook de vier jaren van de hbo's) selecteerden we, in samenwerking met de docenten van de desbetreffende opleiding, één willekeurige groep studenten. Voor een zo hoog mogelijke respons maakten we gebruik van papieren vragenlijsten die wij zelf (of onze student-assistent) aan het begin of einde van het college ronddeelden. Na circa twintig minuten namen we de surveys weer in. De respons was daardoor nagenoeg hon-

derd procent. De dataset bestaat uit 622 studenten (21% van de totale populatie journalistiekstudenten).

Een eerste analyse betreft de achtergronden van de studenten Journalistiek, hun politieke oriëntatie en hun baanverwachting. Daarnaast onderzoeken we hun eigen nieuwsconsumptie, hun motivatie om de opleiding Journalistiek te gaan volgen en hun visie op hun toekomstige rol van journalist in de huidige samenleving (rolperceptie). Voor de laatste twee analyses gebruikten we een exploratieve factoranalyse. Hierbij zijn we op basis van een groot aantal vragen uit de survey (voor motivatie 19 vragen en voor rolperceptie 23 vragen) tot een viertal dimensies gekomen die de motivaties van de studenten weergeven. Voor de rolpercepties kwamen we tot een vijftal verschillende rolpercepties.⁴ De waarden ‘weet niet’ zijn gehercodeerd als *missing values* om zo alleen de geldende waarden mee te laten wegen bij het bepalen van de dimensies. Voor ieder van deze analyses is vervolgens voor de onderliggende constructen de interne consistentie van de verschillende aspecten die behoren tot een onderliggend construct gemeten. Deze interne consistentie was voldoende, waardoor het mogelijk is met deze constructen verder te werken en vergelijkingen te maken voor de diverse groepen studenten. Om dit te doen is voor het onderling vergelijken van de verschillende motieven en rolpercepties het totaal van het construct gedeeld door het aantal vragen per construct. Om de onderlinge verschillen te meten voor diverse groepen in de populatie hebben we de constructen vergeleken met behulp van de Mann-Whitney U-Test. Deze test is nodig omdat de waarden binnen de constructen niet normaal verdeeld waren.

Wat betreft de consumptie van media hebben we onderscheid gemaakt tussen veelgebruikers van een medium en studenten die voor hun nieuwsconsumptie weinig of geen gebruik maken van een medium. Dit is gemeten aan de hand van een groot aantal vragen over hun nieuwsconsumptie. Alle vragen zijn gesteld op een zespuntschaal waarbij we onderscheid maakten tussen weinig consumptie (opties nooit, 1-2 dagen per week en 3-4 dagen per week) en veel consumptie (5-6 dagen per week, iedere dag en meerdere keren per dag). Wat betreft de nieuwsconsumptie van tijdschriften hebben we onderscheid gemaakt tussen studenten die minstens een keer per week een tijdschrift lezen en studenten die dat niet doen.

Resultaten

Achtergrond journalistiekstudenten

Wie zijn de Nederlandse journalistiekstudenten? Wat kunnen we op basis van de survey concluderen over genderverhoudingen, gemiddelde leeftijd en politieke interesse en voorkeur? Welk percentage studenten zegt journalist te willen worden en heeft er vertrouwen in een baan in de journalistiek te krijgen? We maken steeds onderscheid tussen twee niveaus: gender en opleiding (master – inclusief PDOJ – of hbo).

TABEL 1. *Eigenschappen van de studenten Journalistiek⁵*

	Gender		Opleiding		Totaal
	Man	Vrouw	Hbo	Master	
Aantal respondenten	260	354	484	136	620
Gemiddelde leeftijd	22	22	21	25	22
<i>Studenten die aangeven:</i>					
interesse in politiek te hebben	58,3%**	78,7%**	74,1%**	55,1%**	69,2%
links te zijn	40,7%*	48,8%*	39,9%**	64,4%**	45,4%
<i>Beroepsperspectief</i>					
journalist te willen worden	80,7%*	72,4%*	75,6%	73,5%	75,9%
een baan als journalist te zullen vinden	60,6%**	46,0%**	52,1%	53,7%	52,4%

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

De gemiddelde leeftijd van de studenten is 22 jaar. De masterstudenten zijn gemiddeld 25 jaar, de hbo-studenten 21 jaar. Wat gender betreft komen de Nederlandse journalistiekstudenten overeen met internationale journalistiekstudenten: over het algemeen kiezen meer vrouwen dan mannen voor de opleiding Journalistiek (Hanusch, 2013; Coleman et al., 2016; Lünenborg, 2012; Sanders et al., 2008; Bjørnsen et al., 2007; Splichal & Sparks, 1994). In Nederland is 57,7% van de journalistiekstudenten vrouw. Op de masteropleiding vinden we meer vrouwen: 61,8%,⁶ maar bij de hbo-opleidingen is de verdeling evenwichtiger, daar is 55,8% vrouw.

Politieke interesse en voorkeur

Nederlandse journalistiekstudenten geven voor het overgrote deel (69,2%) aan dat zij enigszins, zeer of extreem geïnteresseerd zijn in politiek. Vrouwen (78,8%; $X(1) = 29,574$; $p < 0,01$) zijn significant meer geïnteresseerd in politiek dan mannen (58,3%) en uit een vergelijking tussen hbo- en masterstudenten blijkt dat de eersten significant ($X(1) = 17,987$; $p < 0,01$) meer belangstelling hebben voor politiek (74,1%) dan hun studentcollega's van de masteropleidingen (55,1%). Dit zijn opvallende resultaten. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt voor de periode 2012-2016 dat mannen in het algemeen beduidend meer (58%) in politiek zijn geïnteresseerd dan vrouwen (44%) en hogeropgeleiden significant meer dan lageropgeleiden (Schmeets, 2017, p. 7, 10). Vergelijken we echter de genderverhoudingen in onze populatie journalistiekstudenten wat politieke interesse betreft met Deens onderzoek, dan blijkt dat ook daar vrouwelijke studenten meer in politiek geïnteresseerd zijn dan hun mannelijke medestudenten (Hopmann et al., 2010, p. 668).

Wat de politieke voorkeur betreft, zegt 45,4% van de studenten links georiënteerd te zijn. Een kwart van de studenten (25,7%) vindt zichzelf in het politieke midden staan en 28,9% van de studenten zegt meer rechts georiënteerd te zijn. Overigens is de politieke

voorkeur voor links sterker bij masterstudenten (64,4%) dan bij hbo-studenten (39,9%) ($X(1) = 25,537$; $p < 0,01$). Hiermee tonen de Nederlandse data overeenkomsten met internationaal onderzoek waaruit blijkt dat de meeste journalistiekstudenten zich iets meer aan de linkerzijde van het politieke midden ophouden (Hopmann et al., 2010; Sanders et al., 2008; Bjørnsen et al., 2007; Splichal & Sparks, 1994). Ook noemen vrouwen (48,8%) zich significant vaker links dan mannen (40,7%) ($X(1) = 15,637$; $p < 0,05$). Deze meer linkse oriëntatie kan erop duiden dat vrouwen zich sterker vanuit een politieke motivatie tot de journalistiek voelen aangetrokken (Hopmann et al., 2010).

Baanwensen en -verwachtingen

De journalist in de huidige multimediale omgeving is idealiter een ‘*multi-media content producer*’ (Bakker, 2014; Lee-Wright & Phillips, 2012). Als hij of zij over technische kwaliteiten beschikt is dat dan ook een pre; dat geldt ook voor sociale competenties om lezers- en kijkersreacties te managen (Bakker, 2014, p. 600; Willnat et al., 2013). Freelancers vergroten hun marktwaarde naarmate zij over meer competenties beschikken (Leurdijk, 2015). Om kosten te drukken maken convergerende redacties dan ook ruimschoots gebruik van freelancejournalisten, die volop op de arbeidsmarkt aanwezig zijn. In de periode 2011-2016 is het aantal Nederlandse freelancers in de journalistiek met 32% toegenomen (Kivits, 2016).

Uit het internationale onderzoek bleek al dat het niet vanzelfsprekend is dat studenten die de opleiding Journalistiek volgen ook daadwerkelijk het vak willen gaan beoefenen. Ook blijkt uit onze gegevens dat ‘slechts’ iets meer dan driekwart van de studenten journalist wil worden. Van hen wil het grootste deel (32,6%) bij de televisie werken, 22,1% bij een tijdschrift, 12,2% bij een dagblad en 7,7% bij de radio. Van de studenten ziet 9% zichzelf als toekomstig freelancer.

Meer mannen dan vrouwen willen de journalistiek in, respectievelijk 80,7% en 72,4% ($X(1) = 5,661$; $p < 0,05$). Vergelijken we de opleidingen met elkaar, dan is het verschil tussen wie wel en wie niet de journalistiek in zegt te willen klein. Iets meer dan de helft denkt dat het ook gaat lukken om een (vaste) baan als journalist te vinden (52,4%). Overigens hebben mannen (60,6%) hier meer vertrouwen in dan vrouwen (46,0%) ($X(1) = 12,730$; $p < 0,01$).

Nieuwsconsumptie van de studenten

Als *digital natives* zijn de journalistiekstudenten niet anders gewend dan hun informatie hoofdzakelijk van online platformen te halen, zo blijkt uit internationaal onderzoek (Tandoc, 2014, p. 262; Hanusch et al., 2015, p. 8; Andersson, 2016, p. 148). Ook in Nederland is dit het geval. Facebook is veruit het belangrijkste medium voor de studenten Journalistiek (86,1%), gevolgd door nieuwswebsites (76%) en televisie (60,9%) (zie tabel 2). Radio wordt door de studenten aanzienlijk minder gebruikt als informatiebron (26,1%). Opvallend is verder de populariteit van tijdschriften. In totaal zegt 81,3% van de studenten minstens één keer per week een tijdschrift te pakken om (meer over) het nieuws te lezen. We zien hierbij vooral een verschil tussen studenten op het hbo (83,6%) en studenten op de masteropleiding (73,1%) ($X(1) = 7,494$; $p = 0,05$).

TABEL 2. *Nieuwsconsumptie van de studenten journalistiek?*

Leest/kijkt/ beluistert veel:	Gender		Opleiding		Opleidingsjaar		Totaal
	Man	Vrouw	Hbo	Master	1 ^e jaar	4 ^e jaar	
Tijdschriften	78,9%	82,8%	83,6%	73,1%	84,0%	83,5%	81,3%
<i>Overige media</i>							
Dagbladen	32,2%*	20,1%*	21,6%**	39,3%**	25,6%	22,4%	25,0%
Nieuwswebsites	87,5%**	69,9%**	75,4%*	85,1%*	77,5%	78,8%	76,0%
Radio	28,9%	24,4%	28,4%	20,1%	33,1%	24,7%	26,1%
Tv	63,2%	59,3%	60,7%	61,9%	70,8%**	55,3%**	60,9%
Twitter	65,4%**	43,4%**	54,7%*	45,2%*	54,7%	50,6%	51,9%
Facebook	82,9%	90,5%	88,2%	84,4%	87,1%	88,2%	86,1%

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Significant meer mannen (32,2%) dan vrouwen (20,1%) lezen met grote regelmaat dagbladen ($X(1) = 11,319$; $p < 0,05$). Dit geldt ook voor het raadplegen van nieuwssites: 87,5% van de mannen versus 69,9% van de vrouwen ($X(1) = 26,073$; $p < 0,001$). Van de mannelijke studenten zegt 65,4% veelvuldig Twitter te gebruiken, tegenover 43,4% van de vrouwen ($X(1) = 28,620$; $p < 0,001$).

Masterstudenten lezen vaker de dagbladen (39,3%) dan de studenten op het hbo (21,6%) (significant $X(1) = 17,312$; $p < 0,001$). Ook zien we een significant verschil ($X(1) = 5,596$; $p < 0,05$) tussen de hbo'ers (75,4%) en de masterstudenten (85,1%) waar het gaat om het lezen van nieuwssites. Dit is anders waar het Twitter betreft. Er zijn meer hbo-studenten die gebruik van Twitter maken (54,7%) dan studenten op de masteropleidingen (45,2%). Ook hier is het verschil niet significant ($X(1) = 3,834$; $p = 0,05$).

Uit deze cijfers kunnen we concluderen dat de Nederlandse journalistiekstudenten voor hun nieuws meer gericht zijn op de sociale media en internet dan op de traditionele media. Dit komt overeen met de resultaten uit internationaal onderzoek (Andersson, 2016; Hanusch et al., 2015, p. 8; Tandoc, 2014).

Motivatie van de studenten

Om te traceren om welke redenen studenten de journalistiek in willen, voerden we een factoranalyse uit op een groot aantal vragen uit de survey. Hieruit kwamen vier motivaties naar voren. Om deze onderling te kunnen vergelijken zijn de opgetelde waarden per construct gedeeld door het aantal vragen waaruit een construct bestaat. Op die manier komen we uit op waarden tussen de 1 (onbelangrijk) en 5 (uiterst belangrijk).

TABEL 3. *Motivatie van studenten om journalist te worden uitgesplitst naar gender en opleiding*

Element	Gender		Opleiding		Totaal
	Man	Vrouw	Hbo	Master	
Creatief**	3,87**	4,06**	3,95	4,06	3,92
Plezier**	3,55**	3,85**	3,72	3,67	3,65
Missie	2,73**	3,09**	2,88*	3,1*	2,85
Status*	2,42*	2,27*	2,37	2,2	2,26

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Alle studenten noemen creativiteit en schrijfplezier als belangrijkste redenen om journalist te worden, wat overeenkomt met resultaten uit internationaal onderzoek (Hovden et al., 2016; Hanusch et al., 2015; Hanusch & Mellado, 2014; Splichal & Sparks, 1994). Creativiteit scoort hierbij het hoogst, met gemiddeld 3,92 op een schaal van 1 (onbelangrijk) tot 5 (uiterst belangrijk). Voor vrouwen is creativiteit belangrijker (4,06) dan voor mannen (3,87). Dit verschil is ook significant ($U = 37605$, $z = -3.009$, $p < 0,01$). Ook het schrijfplezier als motivatie om journalistiek te studeren is bij mannen minder (3,55) dan bij vrouwen 3,85 ($U = 36754$, $z = -3.496$, $p < 0,01$). Voor vrouwen is de missie eveneens belangrijker (3,09) dan voor mannen (2,73). Alleen de status die het beroep van journalistiek meebrengt is voor mannen belangrijker (2,42) dan voor vrouwen (2,27).

Onze verwachting was dat de Nederlandse journalistiekstudenten dichter bij de Scandinavische studenten zouden staan in hun motivaties (Hovden et al., 2016) dan bij de landen uit het onderzoek van Hanusch et al. (2015). Scandinavië heeft immers net als Nederland een democratisch corporatistisch mediasysteem (Hallin & Mancini, 2004). Hoewel Scandinavische studenten ook hoog scores op schrijfplezier, lijken zij wel meer waarde te hechten aan de bijdrage die zij via de journalistiek aan de samenleving kunnen leveren. De motivatie van Nederlandse studenten lijkt daarentegen meer op de eigen creatieve ontplooiing gericht te zijn.

Tussen masterstudenten en studenten aan het hbo zien we slechts verschillen waar het gaat om de missie als drijfveer om journalist te worden. Deze motivatie is groter bij masterstudenten (3,1) dan bij hbo-studenten (2,88) en dit verschil is ook significant ($U = 26445,5$, $z = -2,635$, $p < 0,05$).

Rolpercepties studenten

Welke journalistieke rol studenten voor zichzelf belangrijk vinden hebben we ook met een factoranalyse berekend. Ook hier geldt dat de waardering voor elke rol kan variëren van 1 (uiterst onbelangrijk) tot 5 (uiterst belangrijk). De publieksfunctie van de journalistiek vinden studenten het belangrijkste (3,67), gevolgd door een activisti-

sche rol (3,37) en een entertainmentrol (3,34). Opvallend is dat de rol van waakhond hier pas op de vierde plaats komt met een gemiddelde score van 2,76. Als laagste scoort de rol van de journalistiek als bondgenoot van de overheid (1,94) (zie tabel 4). Deze uitkomsten komen deels overeen met het internationale onderzoek naar de rolpercepties van journalisten (Weaver & Willnat, 2012) en ook met die van de Nederlandse journalisten (Weaver & Willnat, 2012, p. 537), zij het dat de vermaakfunctie duidelijk hoger scoort bij de studenten dan bij de professionals. De uitkomsten komen meer overeen met het onderzoek naar de studenten (Mellado, 2012, p. 11) waar de informatie- en consumentenrol belangrijker werd geacht dan de rol van waakhond en de loyale rol. In tegenstelling tot de Scandinavische studenten zijn de Nederlandse studenten sterker gericht op de vermaakfunctie van media (Hovden, 2014).

TABEL 4. *Journalistieke rolpercepties, uitgesplitst naar gender en opleiding*

Element	Gender		Opleiding		Totaal
	Man	Vrouw	Hbo	Master	
Publiek	3,72	3,66	3,67	3,67	3,67
Activist	3,21**	3,50**	3,37	3,36	3,37
Entertainment	3,32	3,36	3,45**	2,93**	3,34
Waakhond	2,92**	2,66**	2,82**	3,09**	2,76
Loyaal	1,90	1,99	1,85	1,97	1,94

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

De onderlinge verschillen zijn interessant. De rol van waakhond wordt door mannen belangrijker (2,92) gevonden dan door vrouwen (2,66) ($U = 37928,5$, $z = -3,730$, $p < 0,001$). Vrouwen daarentegen neigen meer naar de activistische rol (3,50) dan mannen (3,21) ($U = 31995,5$, $z = -6,478$, $p < 0,001$). Tussen hbo- en masterstudenten zien we ook een verschil waar het gaat om de journalist als waakhond ($U = 22806,5$, $z = -5,535$, $p < 0,001$). Masterstudenten blijken duidelijk meer waarde te hechten aan deze rol (3,09) dan studenten aan het hbo. Deze zijn op hun beurt meer gericht op entertainment (3,45) dan hun collega's die een masteropleiding volgen (2,93).

Conclusie

Het profiel van de Nederlandse journalistiekstudent, zoals dat uit de resultaten naar voren komt, sluit grotendeels aan bij het profiel dat in internationaal onderzoek is geconstrueerd. De meerderheid is vrouw, is sterk geïnteresseerd in politiek, enigszins links georiënteerd en raadpleegt voor het nieuws vooral nieuwssites, Facebook en tijdschriften. Ongeveer driekwart van deze studenten wil ook daadwerkelijk journalist worden en de helft vertrouwt erop een baan in de journalistiek te zullen vinden.

Generaliserend kunnen we stellen dat er sprake is van een feminisering van het vak. De vrouwelijke studenten zijn meer dan hun mannelijke collega's in Nederland en meer dan internationale studenten geïnteresseerd in politiek. Tevens zijn zij linkser dan de mannen, worden zij sterker gemotiveerd voor het vak door creativiteit en schrijfplezier en neigen zij meer naar een activistische rolperceptie van de journalistiek dan hun mannelijke collega's. Deze bevindingen zijn interessant voor vervolgonderzoek waarin bijvoorbeeld gekeken kan worden naar de gevolgen voor onderwerpkeuze en inhoud van de berichtgeving.

Een belangrijke en interessante conclusie is daarnaast dat Nederlandse journalistiekstudenten niet erg gedreven zijn door het motief met hun vak bij te dragen aan de samenleving. Vooral persoonlijke motieven waarin creativiteit en schrijfplezier centraal staan, voeren de boventoon. Daarbij gaat het bij slechts een minderheid van de toekomstige journalisten om het versterken van de democratie (missie) of om status. Interessant hierin is het verschil tussen studenten van de master en van het hbo. Masterstudenten willen meer dan hbo'ers wel journalistiek bedrijven vanuit een missiegevoel en ook meer vanuit de behoefte een waakhond te zijn. We kunnen ons afvragen wat dit betekent voor de functie van de journalistiek en voor de samenleving en of er verschillen zijn tussen media? Mogelijk vervolgonderzoek kan hier verder op ingaan.

Tonen de Nederlandse studenten wat motivatie betreft overeenkomsten met internationale studenten, hetzelfde geldt, in iets mindere mate, voor de rolopvattingen. De journalistiekstudenten zien zichzelf in diverse rollen functioneren. Van de publieksrol (*citizen oriented*), dat wil zeggen als onpartijdige nieuws- en informatievoorzieners, die het nieuws ook analyseert en het publieke debat stimuleert, tot een meer op verandering gerichte en 'opvoedende' rol. Ook het willen vermaken wordt als journalistieke rol gewaardeerd. Opvallend is dat de rol van waakhond bij Nederlandse studenten minder populair lijkt te zijn dan bij internationale studenten.

Het feit dat journalistiekstudenten net als jongeren in het algemeen *digital natives* zijn, want opgegroeid met en gericht op nieuwe en sociale media, heeft gevolgen voor het vakgebied van de journalistiek. De verwachting is dat de nieuwe generatie journalisten anders met sociale media om zullen gaan en actiever zoeken naar manieren om de negatieve kanten van sociale media (algoritmes, tunnelvisie, nepnieuws) tegen te gaan. Een longitudinaal onderzoek naar de inhoud van het nieuws kan antwoord geven op de vraag of deze nieuwe generatie journalisten inderdaad een andere wijze van nieuwsproductie zal ontwikkelen.

Noten

- 1 In onze metingen zijn studenten van masteropleidingen en de postacademische opleiding samen-gevoegd. De PDOJ (Postacademische Deeltijd Opleiding Journalistiek) is in de zomer van 2018 opge-heven.
- 2 Wij maakten gebruik van een survey uit een internationaal project uit 2014, getiteld *Journalism Stu-dents across the Globe: Professionalization, Identity and Challenges in a Changing Environment* (geïni-tieerd door Claudia Mellado en Folker Hanusch).
- 3 De survey is opvraagbaar bij de auteurs.
- 4 Niet alle studenten hebben op alle vragen antwoord gegeven. Wanneer zij dat niet hebben gedaan, hebben we deze buiten de specifieke analyse gelaten als missing values. Zo hebben zes respondenten niet aangegeven of zij man of vrouw zijn.
- 5 Dit getal telt niet op tot 100% omdat een aantal respondenten geen gender heeft aangegeven.
- 6 Dit getal telt niet op tot 100% omdat een aantal respondenten geen gender heeft aangegeven.
- 7 Niet alle studenten hebben op alle vragen antwoord gegeven. Wanneer zij dat niet hebben gedaan hebben we deze buiten de specifieke analyse gelaten.

Literatuur

- Andersson, U. (2016). The media use of future journalists and how it changes during journalism education. In J.F. Hovden, G. Nygren, & H. Zilliacus-Tikkanen (Eds.), *Becoming a journalist. Journalism education in the Nordic countries* (pp. 143-156). Göteborg: Nordicom.
- Bakker, P. (2014). Mr. Gates returns. *Journalism Studies*, 15(5), 596-605.
- Bjørnsen, G., Hovden J.F., & Ottosen, R. (2007). Journalists in the making: Findings from a longitudinal study of Norwegian journalism students. *Journalism Practice*, 3(1), 383-403.
- Bjørnsen, G., & Knudsen A.G. (2016). Burdens of representation. In J.F. Hovden, G. Nygren, & H. Zilliacus-Tikkanen (Eds.), *Becoming a journalist. Journalism education in the Nordic countries* (pp. 205-224). Göteborg: Nordicom.
- CBS (2017). *Vertrouwen in mensen en in organisaties; persoonskenmerken*. Geraadpleegd 7 maart 2018 via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82378NED/table?ts=1520413821592>
- Cohen, N. S. (2015). Entrepreneurial journalism and the precarious state of media work. *The South Atlantic Quarterly*, 114(3), 513-533.
- Coleman, R., Lee, J.Y., Yaschur, C., Pavia Meader, A., & McElroy, K. (2016). Why be a journalist? US stu-dents' motivations and role conceptions in the new age of journalism. *Journalism*, 1-20.
- Deuze, M. (2004). *Wat is journalistiek?* (Studies voor het Bedrijfsfonds voor de Pers). Amsterdam: Het Spin-huis.
- Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Jour-nalism*, 6(4), 442-464.
- Dickinson, R., Matthews, J., & Saltzis, K. (2013.) Studying journalists in changing times: Understanding news work as socially situated practice. *The International Communication Gazette*, 75(1), 3-18.
- Dijck, J. van, Poell, T., & De Waal, M. (2016). *De platformsamenleving. Strijd om publieke waarden in een onli-ne wereld*. Amsterdam University Press.
- Donsbach, W. (1990). Journalistikstudenten im internationalen Vergleich. *Publizistik*, 35(4), 408-427.
- Donsbach, W. (2012). Journalists' role perception. *International Encyclopedia of Communication*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecjo10.pub2>
- Drok, N. (2013). Beacons of reliability. *Journalism Practice*, 7(2), 145-162.
- Fröhlich, R., & Holtz-Bacha, C. (2003). Summary: Challenges for today's journalism education. In Romy Fröhlich & Christina Holtz-Bacha (Eds.), *Journalism education in Europe and North America: An interna-tional comparison* (pp. 307-323). Cresskill, New Jersey: Hampton Press.
- Gaunt, Ph. (1992). *Making the Newsmakers: international handbook on journalism training*, Westport, CT: Greenwood Press.

- Hallin, D.C., & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press (pp. 128-138).
- Hanna, M. & Sanders, K. (2012). Perceptions of the news media's societal roles: How the views of UK journalism students changed during their education. *Journalism & Mass Communication Educator*, 67(2), 145-163.
- Hanusch, F., (2013). Moulding industry's image: Journalism education's impact on students, *Media International Australia*, 146, 48-60.
- Hanusch, F., Clifford, K., Davies, K., English, P., Fulton, J., & Lindgren, M., ... Zion, L. (2015). Australian journalism students' professional views and news consumption: Results from a representative study. *Australian Journalism Review*, 37(1), 5-20.
- Hanusch, F., Mellado, C., Boshoff, P., Humanes, M.L., & de León, S., ... Yez, L. (2015). Journalism students' motivations and expectations of their work in comparative perspective, *Journalism & Mass Communication Educator*, 70(2), 141-160.
- Hanusch, F., & Mellado, C. (2014). Journalism students' professional views in eight countries: The role of motivations, education, and gender. *International Journal of Communication*, 8, 1156-1173.
- Hellema, D. (2012) *Nederland en de jaren zeventig*. Amsterdam: Boom.
- Hermans, L., Vergeer, M, & Pleijter, A. (2011). *Nederlandse journalisten in 2010. Onderzoek naar de kenmerken van de beroepsgroep, professionele opvattingen en het gebruik van digitale media in het journalistieke werk*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Hermans, L. (2013). *Journalism ideology and educational background in the Netherlands*. Paper presented at World Journalism Education Congress, Mechelen, België.
- Hopmann, D. N., Elmelund-Praestekaer, C., & Levinsen, K. (2010). Journalism students: Left-wing and politically motivated? *Journalism*, 11(6), 661-674.
- Hovden, J.F. (2014). To intervene or be neutral, to investigate or entertain? *Journalism Practice*, 8(5), 646-659.
- Hovden, J.F., Nygren, G., & Zilliacus-Tikkanen, H. (Eds.). (2016). *Becoming a journalist. Journalism education in the Nordic countries*. Göteborg: Nordicom.
- Hovden J.F., & Ottosen, R. (2016). New times, new journalists? Nordic journalism students entering an age of uncertainty. In J.F. Hovden, G. Nygren, & H. Zilliacus-Tikkanen (Eds.), *Becoming a journalist. Journalism education in the Nordic countries* (pp. 51-70). Göteborg: Nordicom.
- Kivits, N. (2016). Aantal freelancers met een derde deel gestegen in vijf jaar, *Villamedia* 14 september 2016. (cijfers afkomstig van Kamer van Koophandel). Geraadpleegd 6 februari 2018 via <https://www.villamedia.nl/artikel/aantal-freelancers-met-kwart-gestegen-in-vijf-jaar-tijd>
- Lamark, H. (2016). Women train in – and out of – journalism. In J.F. Hovden, G. Nygren, & H. Zilliacus-Tikkanen (Eds.), *Becoming a journalist. Journalism education in the Nordic countries* (pp. 185-203). Göteborg: Nordicom.
- Lee-Wright, P., & Phillips, A. (2012). Doing it all in the multi-skilled universe. In P. Lee-Wright, A. Phillips & T. Witschge, *Changing journalism* (pp. 63-80). Abingdon, New York: Routledge.
- Leurdijk, A., (2015). *Entrepreneurial journalism. De bijdrage van ondernemerschap aan de publieke functie van de journalistiek*. Zwolle: Windesheimreeks Kennis en Onderzoek nr. 54.
- Meerbach, G. (2009). The Netherlands journalism education landscape. In G. Terzis (Ed.), *European journalism education* (pp. 165-178). Bristol, UK: Intellect; Chicago, US: Intellect, Chicago University Press.
- Mellado, C., Hanusch, F., Humanes, M. L., Roses, S., Pereira, F., ... Wyss, V. (2012). The pre-socialization of future journalists. *Journalism*, 14(6), 857-874.
- Mensing, D. (2010). Rethinking [again] the future of journalism education. *Journalism Studies*, 11(4), 511-523.
- Nygren, G., & Stigbrand, K. (2014). The formation of a professional identity, *Journalism Studies*, 15(6), 841-858.
- Ryfe, D.M. (2018). *Journalism and the public*. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press.
- Sanders, K., Hanna, M., Berganza, M. R., & Sánchez Aranda, J. J. (2008). Becoming journalists: A comparison of the professional attitudes and values of British and Spanish journalism students. *European Journal of Communication*, 23(2), 133-152.

- Schmeets, H. (2017). *Statistische trends. Politieke betrokkenheid in Nederland*. Den Haag, Heerlen, Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Sparks C., & Splichal, S. (1989). Journalistic education and professional socialisation. Summary of a survey study in 22 countries. *Gazette*, 49, 31-52.
- Splichal, S., & Sparks C. (1994). *Journalists for the 21st century: tendencies of professionalization among first-year students in 22 countries*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Tameling, K. (2015). *En wat doen we online? Cross-mediale dilemma's op de Nederlandse nieuwsredactie*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Tandoc Jr, E. (2014). The roles of the game: The influence of news consumption patterns on the role conceptions of journalism students. *Journalism & Mass Communication Educator*, 69(3), 256-270.
- Verčič, D., & Tkalac Verčič, A. (2015). The new publicity: From reflexive to reflective mediatization. *Public Relations Review*, 42, 493-498.
- Weaver, D., Beam, R., & Browlee, B., et al. (2007). *The American journalist in the 21st century: U.S. news people at the dawn of a new millennium*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Weaver, D., & Willnat, L. (Ed.) (2012). *The global journalist in the 21st century*. New York, Londen: Routledge.
- Willnat, L., Weaver, D., & Choi, J. (2013). The global journalist in the twenty-first century. A cross-national study of journalistic competencies. *Journalism Practice*, 7(2), 163-183.
- Witschge, T. (2013). Transforming journalistic practice. In C. Peters & M. Broersma (Eds.), *Rethinking journalism: Trust and participation in a transformed news landscape* (pp. 160-172). London: Routledge.
- Witschge, T. (2012). Changing audiences, changing journalism? In P. Lee-Wright, A. Phillips & T. Witschge, *Changing journalism* (pp. 117-134). Abingdon, New York: Routledge.